

Василенко Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: velena1981@yandex.ru

Vasylenko Olena Mykolaivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Preschool Education of Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: velena1981@yandex.ru

УДК 378:37.011.3-051:80:[81:005.336.5]-043.83

ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

О. Л. Вернигора

У статті розглянуто зміст програм з фахових дисциплін: «Сучасна українська літературна мова», «Літературознавство», «Українознавство», «Етнолінгводидактична культура вчителя словесника», «Етнографія» у професійній підготовці вчителя-філолога з метою аналізу потенціалу для формування лінгвокраїнознавчої компетентності. Проаналізовано сутність поняття «лінгвокраїнознавство» та «лінгвокраїнознавча компетентність» на основі праць українських науковців.

Ключові слова: професійна підготовка, фахові дисципліни, майбутній вчитель-філолог, лінгвокраїнознавча компетентність, навчальні дисципліни, програми, вищі навчальні педагогічні заклади.

Наша держава, увійшовши до світового освітнього співтовариства, потребує змін з метою підвищення рівня якості філологічної освіти. В Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)» зазначено, що одним із пріоритетних напрямів реформування освіти є досягнення якісного нового рівня у вивченні базових навчальних дисциплін, зокрема української мови, літератури та

ін. Одним із принципів реалізації програми є національна спрямованість освіти, що полягає у її невіддільності від національного ґрунту, її органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу, визнанні освіти важливим інструментом національного розвитку і гармонізації національних відносин [3]. Метою державної політики є формування висококваліфікованого фахівця, який би відповідав міжнародним стандартам якості освіти. Питанням професійної підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах займалися В. Гриньова, І. Зязюн, В. Кремень, О. Мороз, Г. Троцько, та ін. Проблеми підготовки учителів-філологів досліджували І. Бакаленко, Л. Мацько, О. Семенов, Л. Струганець та ін. Формування професійної компетентності педагогів розкрито у працях таких науковців, як: Н. Бібік, О. Зимня, А. Макарова, О. Овчарук, О. Пометун, А. Хуторський та ін. Недостатньо вирішеними є проблеми реформування філологічної освіти професійної підготовки вчителів-філологів з позиції формування різних видів компетентностей.

Метою статті є аналіз змісту фахових дисциплін, які у своїй інтеграції впливають на формування лінгвокраїнознавчої компетентності вчителів-філологів у вітчизняних педагогічних університетах.

Для розуміння сутності «лінгвокраїнознавчої компетентності» окреслимо зміст поняття «лінгвокраїнознавства». На думку А. Буднік, лінгвокраїнознавство – розділ науки про мову, що, з одного боку, скеровано на вивчення мови, а з іншого, дає певні відомості про країну мови, що вивчається [1, с. 171]. На думку А. Гапонової, лінгвокраїнознавство включає в себе навчання мови та подає певні відомості про країну, де вона є засобом спілкування [2, с. 115]. На основі положень українських вчених, можемо зазначити, що лінгвокраїнознавство – наукова дисципліна, яка поєднує в собі знання з лінгвістики та країнознавства, що тісно переплітаються між собою. У процесі вивчення певної мови, літератури, фольклору, психології, людина дізнається про національні особливості, менталітет та культурно-історичну спадщину нації.

Формування лінгвокраїнознавчої компетентності у майбутніх учителів-філологів є одним із важливих і необхідних завдань у процесі професійної підготовки у вітчизняних педагогічних університетах. Така необхідність зумовлена тим, що саме на нього покладають особливу відповідальність як на носія високої мовної культури, національних,

духовних, історичних цінностей нашого народу. Тому вчитель-словесник повинен вміти з глибокою професійністю донести і передати учням не тільки знання мови та літератури, але і якомога глибше розкрити специфіку національної свідомості для майбутнього майбутнього молодого покоління.

Розглянуто змістові аспекти фахових дисциплін, зокрема: українська мова, мовознавство, літературознавство, фольклористика, українська діалектологія, українознавство. Більшість з них структуровано на міждисциплінарній основі, що створює можливості для формування лінгвокраїнознавчої компетентності вчителя-філолога. Адже саме ці дисципліни у своєму поєднанні формують лінгвокраїнознавчі знання, уміння, навички, цінності та передбачають здатність їх реалізувати у своїй майбутній професійній діяльності.

Проаналізовано програми навчальної дисципліни з українська мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (розробник – О. Приймачок) [10], Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (розробник – Л. Дорошенко) [12], Львівського національного університету імені Івана Франка (розробник – Т. Висоцька) [13]. Курс української мови посідає найважливіше місце у фаховій підготовці майбутнього філолога. Студенти повинні опрацювати теоретичний матеріал, наукову літературу, готуватись до усіх видів контролю. Можемо простежити, що під час вивчення рідної мови, майбутні викладачі-філологи отримують глибокі знання з лексикології, фразеології, лексикографії, з нормами української літературної вимови, вивчають правила української орфографії та ін. Формування лінгвокраїнознавчої компетентності частково відображається під час вивчення безеквівалентної лексики, розгляду питання мови та писемності, ознайомлення з історією створення абетки, дослідження соціально-політичних, національно-культурних особливостей у семантиці мови. Навчальна дисципліна передбачає формування майбутнього фахівця як компетентну особистість з високою мовною культурою, адже він повинен досконало володіти державною мовою, тому що саме на вчителя-філолога покладається значна відповідальність як на ретранслятора мовного досвіду.

Курс з літературознавства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (розробник – Т. Левчук) [9], Львівського національного університету імені Івана Франка (розробник – М. Ільницький) [8], Сумського державного педагогічного

університету імені А.С.Макаренка (розробник – В.Захарова) [6]. Ця дисципліна передбачає вивчення художніх творів як надбання духовного багатства народу, літературних явищ різних культурних епох та літературних напрямів. Під час ознайомлення з творчістю видатних українських письменників звертається увага на колоративні лексеми в художній літературі та формуються лінгвокраїнознавчі, національні цінності. Цей курс передбачає міжпредметні зв'язки з мовознавством, історією літератури, мистецтвознавством, психологією та іншими не менш важливими дисциплінами.

Програма з дисципліни «Етнолінгводидактична культура вчителя словесника» Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. (розробник – О. Семенов) [7], розрахована для магістрів. Мета курсу – формування етнолінгводидактичної культури майбутніх учителів-словесників, розвиток у них умінь етнолінгвістичного аналізу текстів при викладанні фахових предметів у загальноосвітньому закладі [7].

Проаналізовано програми з фольклористики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (розробник – В. Давидюк) [11], Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (розробник – Н. Кириленко) [16], [17]. Навчальний курс з фольклористики знайомить студентів з усною народною творчістю, зі звичаями, традиціями, побутом, культурою та спадщиною української нації. Вивчаються основні фольклорні жанри, відбувається ознайомлення студентів з фольклористичними школами та напрямами. Цей курс є необхідною складовою філологічних факультетів, який також сприяє формуванню лінгвокраїнознавчої компетентності, світоглядних цінностей майбутніх філологів. Студенти «занурюються» в середовище історичного минулого, поглиблюють свої знання про, етнічну специфіку побутової культури. Знання з усної народної творчості дають змогу сформувати розуміння через мову історичних процесів, історичної пам'яті. На думку О. Тиховської, «формування духовності суспільства неможливе без вивчення культурних явищ і традицій минулого. Українська усна народна творчість є величезним, містким й багатоаспектним надбанням народу. У кожному її жанрі ми знаходимо усталені й художньо осмислені образи й ідеали, які формують духовні й морально-етичні цінності українців» [18, с. 4].

Навчальні програми з українознавства Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (розробники –

О. Єременко, А. Черниш [14], Запорізького національного університету (розробник – М. Стасик) [15] передбачають вивчення історії українського народознавства та етнографії, історичних етапів розвитку української мови, етнорегіональної своєрідності українців, етнічної історії національних груп, закономірностей виникнення і становлення української нації, знайомлять із матеріальною та духовною культурою українців та їх рисами національного характеру. Це допомагає орієнтуватися в особливостях етнопроцесу в Україні та в соціокультурному просторі держави. Цей курс є невід'ємною частиною формування лінгвокраїнознавчих знань, умінь, він охоплює галузі знань з фольклористики, історії, культурології, антропології, філософії.

Аналізуючи зміст навчально-методичної літератури з курсу «Етнографії України» Уманського педагогічного та Львівського національного університетів [4; 5], можна простежити, що ця дисципліна подає студентам комплекс знань та умінь з етнічної історії українського народу, відомості про антропологічні типи українців, історикогеографічні передумови формування етногеографічної ситуації в Україні, генезу української мови та лінгвокультурні особливості, національний характер, етнографічні групи народу, основні галузі господарства, побут, родину, духовну культуру українців, астрономічні знання та народний календар, українські символи та священні знаки, усну народну творчість, матеріальну і духовну культуру, формування регіональної специфіки. Така навчальна дисципліна є дуже важливою, тому що вона сприяє збагаченню національної свідомості філологів та допомагає у майбутньому ретранслювати учням додаткові цікаві знання під час викладання української мови та літератури в школі.

Отже, можна зробити висновок, що майбутній учитель української мови та літератури у процесі вивчення фахових дисциплін у вищому педагогічному навчальному закладі проходить курс обов'язкових мовознавчих, літературознавчих, фольклористичних, країнознавчих, етнографічних та інших дисциплін. Вони дають учителю-філологу необхідні знання з лінгвістики, літератури, культурології, історії, етнографії, фольклористики, діалектології, педагогіки та психології. Аналіз змістових аспектів навчальних програм дозволив переконатися, що у комплексі міждисциплінарних знань відбувається формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутнього фахівця. Адже студенти під час навчання залучаються до духовних, культурних цінностей нашого народу. Вони знайомляться із соціально-політичним устроєм, традиціями, звичаями країни. Однак

формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутнього філолога відбувається частково, фрагментарно протягом усього навчального процесу. Оволодіння такими знаннями та вміннями дасть змогу вчителю словеснику в подальшій професійній діяльності передавати майбутньому поколінню свій досвід, культурні цінності, що впливатимуть на формування та становлення національного світогляду дитини у процесі навчання та позанавчальної роботи.

Варто зазначити, що на факультетах іноземної філології запроваджено курс з лінгвокраїнознавства, який орієнтовано на вивченні мовних особливостей, що мають в собі національно-культурні компоненти. Подаються відомості про країну та етнічно-національні особливості носіїв даної мови. Мета цього курсу полягає у формуванні лінгвокраїнознавчої компетентності, яка є обов'язковою для міжкультурної комунікації в подальшій професійній діяльності. На філологічних факультетах за напрямом підготовки «Філологія (Українська мова та література)» також потрібен курс «Лінгвокраїнознавство», який би вивчався студентами для того, щоб формування лінгвокраїнознавчої компетентності відбувалось не фрагментарно, під час вивчення фахових дисциплін, а цілісно, в рамках мети даної дисципліни. Адже вчитель-словесник, володіючи рідною мовою, ретранслює через неї всі духовні, культурні цінності нашого народу. Отже, маючи позитивний досвід у впровадженні курсу з лінгвокраїнознавства на факультетах іноземної філології, треба розглянути його необхідність і для вчителів української мови та літератури.

Перспективою подальшого дослідження може бути розробка змістових модулів до фахових дисциплін з метою формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури.

Література

1. Буднік А. О. Теоретичні засади сприймання художнього твору студентами-інофонами: лінгвокраїнознавчий аспект / А. О. Буднік // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2011. – Вип. 6. – С. 169-175.
2. Гапонова А. Б. Лінгвокраїнознавство. Англomовні країни: підручник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів / Алла Борисівна Гапонова. – Вінниця: Нова Книга, 2005. – 464 с.
3. Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)». [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

- http://pidruchniki.com/81983/pedagogika/derzhavna_natsionalna_programa_osvit_a_ukrayina. Назва з екрану. – Мова укр.
4. Дністрянський М. С. Етнографія України : навч. посібник. – Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 232 с.
  5. Дудник О. В. Етнографія України : навч.-метод. посібник. – Умань, 2016. – 36 с.
  6. Робоча програма «Вступ до літературознавства» для студентів 1 курсу за напрямом підготовки 6.020303 Філологія* Українська мова і література. 6.020303 Філологія* Українська мова і література. Додаткова спеціальність – 6.020303 Філологія* Мова і література (англійська). / Уклад.: Захарова В.А. – Суми, 2015. – 30 с.
  7. Робоча програма «Етнолінгводидактична культура вчителя словесника» для студентів 5 курсу спеціальності 7.02030301 Українська мова і література*; 7.02030301 Українська мова і література*, додаткова спеціальність 7.02030302 Мова і література* (англійська). / Уклад.: Семенов О.М. – Суми, 2015. – 29 с.
  8. Робоча програма навчальної дисципліни «Вступ до літературознавства» для студентів за напрямом підготовки 6.020303 «Філологія» / Уклад.: Ільницький М.М. – Львів, 2015. – 16 с.
  9. Робоча програма навчальної дисципліни «Вступ до літературознавства» для студентів за напрямом підготовки 6.020303 «Філологія (Українська мова та література)». / Уклад.: Левчук Т.П.– Луцьк, 2015. – 25 с.
  10. Робоча програма навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)», освітньої програми «Прикладна лінгвістика» / Уклад.: Приймачок О.І. – Луцьк, 2016. – 15 с.
  11. Робоча програма навчальної дисципліни «Український фольклор» для студентів ОС бакалавр за напрямом підготовки «Філологія (Українська мова та література)» / Уклад.: Давидюк В. Ф. – Луцьк, 2016. – 15 с.
  12. Робоча програма «Сучасна українська літературна мова» для студентів 2 курсу за напрямом підготовки 6.020303 Філологія * Українська мова і література / Уклад.: Дорошенко Л. І. – Суми, 2015. – 24 с.
  13. Робоча програма «Сучасна українська літературна мова (Лексикологія)». – Львів, 2016. – 8 с. / Уклад.: Висоцька Т. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://philology.lnu.edu.ua/>. Назва з екрану.
  14. Робоча програма «Українознавство» для студентів 2 курсу за напрямом підготовки 6.020303 Філологія* Українська мова і література / Уклад.: Єременко О. Р., Черниш А. Є. – Суми, 2015. – 28 с.
  15. Робоча програма «Українознавство» для студентів за напрямом підготовки 6.020303 – «Філологія», професійне спрямування «Мова та література (російська)» / Уклад.: Стасик М. В. – Запоріжжя, 2016. – 12 с.
  16. Робоча програма «Фольклор» для студентів 1 курсу за напрямом підготовки 6.020303 Філологія* Українська мова і література. 6.020303 Філологія* Українська мова і література. Додаткова спеціальність – 6.020303

- Філологія* Мова і література (англійська) / Уклад.: Кириленко Н. І.– Суми, 2015. – 72 с.
17. Робоча програма «Фольклористика Сумщини» для студентів 1 курсу за напрямом підготовки 6.020303 Філологія* Українська мова і література. Додаткова спеціальність – 6.020303 Філологія* Мова і література (англійська). – Суми, 2015. / Розробник: Кириленко Н. І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sspu.sumy.ua/>. Назва з екрану.
  18. Тиховська О. М. Основні питання вивчення курсу «Українська усна народна творчість» : метод. посіб. – Ужгород, 2011. – 54 с.

СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ-ФИЛОЛОГОВ В ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ

Е. Л. Вернигора

В статье рассмотрены содержательные аспекты программ по профильным дисциплинам: «Современный украинский литературный язык», «Литературоведение», «Украиноведение», «Этнолингводидактическая культура учителя-словесника», «Этнография» в профессиональной подготовке учителя-филолога с целью анализа потенциала для формирования лингвострановедческой компетентности. Анализ содержательных аспектов учебных программ позволил убедиться, что в комплексе междисциплинарных знаний происходит формирование лингвострановедческой компетентности будущего специалиста.

Проанализированы значения понятий «лингвострановедение» и «лингвострановедческая компетентность» на основе работ украинских ученых.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональные дисциплины, будущий учитель-филолог, лингвострановедческая компетентность, учебные дисциплины, программы, высшие учебные педагогические заведения.

SUBSTANTIVE ASPECTS OF BUILDING TEACHER PHILOLOGISTS' LINGUISTIC-COUNTRY SPECIFIC STUDY COMPETENCE IN UKRAINIAN PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

O. L. Vernyhora

In the article the content aspects of the programs of the specific disciplines are examined: «The Modern-day Ukrainian Literary language», «The Literary Studies», «The Ukrainian Studies», «The Teacher philologist's Ethno-linguistic Culture», «The

Ethnography» in teacher philologist's vocational training with a view to analyzing the potential to form the linguistic-country specific study competence.

The core of the notions «linguistic-country specific study» and «linguistic-country specific study competence» have been examined on the basis of the Ukrainian scientists' writings.

In the process of the specific disciplines' studying the future teacher of Ukrainian language and literature learns compulsory courses of linguistic, literary, folkloric, the Ukrainian Studies, ethnographic and other subjects. They give the teacher philologist necessary knowledge in linguistics, literature, cultural studies, history, ethnography, folkloristic, dialect studies, pedagogic and psychology.

The analysis of the educational curriculums' substantive aspects served to confirm that the teacher philologists' linguistic-country specific study competence occurs in the complex of interdisciplinary knowledge.

The formation of the teacher philologists' linguistic-country specific study competence is going on partly, fragmentally throughout the educational process. The formation of such knowledge and skills will give the teacher philologists the opportunity in further professional activity to transfer their experience, cultural values to future generation. It will have an impact on creating and developing child's national perspectives in educational process and extracurricular activity.

In the Faculties of Philology in specialty «Philology (Ukrainian language and literature)» the course «Linguistic-country specific study» is necessary. It will be studied by the students in order to form linguistic-country specific study competence. Since teacher philologist possessing native language transmits through it all spiritual and cultural values of our people. The perspective of further research will be working out of substantive modules in order to form future Ukrainian language and literature teachers' linguistic-country specific study competence.

Key words: *Professional development, specific disciplines, future teacher philologist, linguistic-country specific study competence, subjects, curriculum, Ukrainian pedagogical universities.*

Вернигора Олена Леонідівна – аспірант відділу змісту і технологій навчання дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (м. Київ, Україна). E-mail: vn.elena@ukr.net.

Vernygora Olena Leonidivna – Post-Graduate Student of the Department of Content and Technology of Adult Education at the Institute of Pedagogical and Adult Education of NAES of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: vn.elena@ukr.net.